

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.18>

SŁOWNICTWO DIALEKTOWE W DZIELACH F. POTUSZNIAKA

Anna Sniozyk

aspirantka Katedry Języka Ukraińskiego

Użhorodzkiego Uniwersytetu Narodowego (Użhorod, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-1572-7064

hanna.snozyk@uzhnu.edu.ua

Adnotacja. W artykule naukowym przeprowadza się analizę opinii naukowców na temat współczesnego stanu badań słownictwa dialektowego. Szczególną uwagę zwraca się na wzajemne oddziaływanie elementów dialektalnych i literackich w tekście artystycznym. Autor udowadnia, że współczesna lingwistyka wykazuje zwiększone zainteresowanie właśnie takimi aspektami badań nad językiem. Pomimo aktywnego badania słownictwa dialektowego w różnych jego aspektach, ujawnienie cech jego struktury i semantyki, wyjaśnienie dróg i sposobów tworzenia, przeprowadzenie analizy porównawczej i tym podobne pozostaje i nadal aktualne.

W artykule zbadano słownictwo dialektowe ujawnione w poezji F. Potuszniaka. Przeprowadzono jej interpretację i utrwalenie w słownikach, a także sklasyfikowano dialektyzmy według częściowego przynależności językowej.

Przeanalizowano ujawnione słownictwo dialektowe w następujących słownikach: J. Dzenzelewskiego (Dzenzelewski, 1958), P. Pyrteja (SLG, 2008), I. Sabadosza (Sabadosz, 2008), Słownika Ukraińskich dialektów regionu Karpackiego (SUG, 2012), Słownika języka ukraińskiego: w 11 tomach (SUM-11), a także częściowo w innych słownikach.

Słowa kluczowe: dialektyzmy, język literacki, proces językowo-literacki, tworzenie mowy, Potuszniak Fedir, mowa artystyczna.

DIALECT VOCABULARY IN THE WORKS OF F. POTUSHNYAK

Hanna Snozyk

Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Language

Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-1572-7064

hanna.snozyk@uzhnu.edu.ua

Abstract. The scientific article analyzes the opinions of scientists regarding the current state of the study of dialect vocabulary. Special attention is paid to the interaction of dialectal and literary elements in the artistic text. The author proves that modern linguistics shows an increased interest in precisely such aspects of language research. Despite the active study of dialect vocabulary in its various aspects, it is still relevant to reveal the peculiarities of its structure and semantics, to find out the ways and methods of creation, to carry out comparative analysis, etc.

The article examines the dialect vocabulary found in F. Potushnyak's poetry. Its interpretation and fixation in dictionaries was carried out, and dialectisms were classified according to partial linguistic affiliation.

The identified dialect vocabulary was analyzed according to the following dictionaries: Yo. Dzenzelivskiy (Dzenzelivskiy, 1958), P. Pyrtei (SLH, 2008), I. Sabadosh (Sabadosh, 2008), Dictionary of Ukrainian dialects of the Carpathian region (SUG, 2012), Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. (SUM-11), as well as partly according to other dictionaries.

Key words: Dialect words, literary language, linguistic and literary process, language creation, Fedir Potushnyak, artistic speech.

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА У ТВОРАХ Ф. ПОТУШНЯКА

Ганна Снєозик

аспірантка кафедри української мови

Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-1572-7064

hanna.snozyk@uzhnu.edu.ua

Анотація. У науковій статті проводиться аналіз думок науковців щодо сучасного стану вивчення діалектної лексики. Особлива увага звернена на взаємодію діалектних і літературних елементів у художньому тексті. Авторка доводить, що сучасна лінгвістика виявляє підвищений інтерес саме до таких аспектів дослідження мови. Незважаючи на активне вивчення діалектної лексики в різних її аспектах, актуальним і досі залишається розкриття особливостей її структури та семантики, з'ясування шляхів і способів творення, здійснення порівняльного аналізу тощо.

У статті досліджено діалектну лексику, виявлену в поезіях Ф. Потушняка. Здійснено її тлумачення та фіксацію у словниках, а також класифіковано діалектизми за частиномовною приналежністю.

Проаналізовано виявлену діалектну лексику за такими словниками: Й. Дзензелівського (Дзензелівський, 1958), П. Пиргея (СЛГ, 2008), І. Сабадоша (Сабадош, 2008), Словника українських говірок Карпатського регіону (СУГ, 2012), Словника української мови: в 11 т. (СУМ-11), а також частково за іншими словниками.

Ключові слова: діалектизми, літературна мова, мовно-літературний процес, мовотворчість, Потушняк Федір, художнє мовлення.

Вступ. Вивчення мови творів того чи того митця, його індивідуальної манери письма та низки інших чинників, які вплинули на формування його мовної особистості, – актуальний напрям сучасного мовознавства. У зв'язку з цим постає проблема дослідити мовотворчість закарпатського письменника Федора Потушняка, який є автором багатьох творів із використанням саме діалектної лексики про життя і звичаї українського народу. Цей митець, творчість якого було викреслено з тогочасного мовно-літературного процесу, належить до когорти письменників, які зробили вагомий внесок у розвиток і формування української мови. Тому вивчення діалектної лексики, а також взаємодія діалектних і літературних елементів на матеріалі художніх текстів Ф. Потушняка, на нашу думку, є актуальною проблемою сучасного мовознавства.

Питання діалектної основи української літературної мови здавна цікавило науковців. Адже літературний словотвір та сучасні морфологічні форми української літературної мови ґрунтуються на діалектному словотворенні та відповідних морфологічних формах, уживаних у говорах.

Центральним терміном діалектології є таке поняття, як діалектизм. Проаналізувавши ряд мовознавчих статей, можемо сказати про те, що значна частина мовознавців вважають, що діалектизмами є слова, поширення яких обмежується територією певного наріччя (діалекту).

Крім того, багато вчених при вивченні питань діалектної лексики, зверталися до класифікації С. Бевзенка, який виокремлював такі види діалектизмів: власне лексичні, лексико-словотвірні та лексико-фонетичні. «Слова власне лексичного, або словникового, різновиду становлять помітний шар діалектної лексики в українській діалектній мові на всій території її поширення. Вони виявляються в тому, що в різних діалектах на позначення тієї ж самої речі, предмета, поняття тощо вживаються зовсім різні слова, утворені за існуючими в мові моделями від інших коренів» (Бевзенко, 1980: 178).

Вивченню питання вживання діалектної лексики в художніх творах, а також широкий спектр функцій, які виконують діалектизми в художньому творі, присвятили свої праці відомі науковці, зокрема: С. Бибик, П. Гриценко, В. Грещук, А. Зеленько, С. Єрмоленко, І. Матвіяс та ін. Спираючись на праці вчених, можемо стверджувати, що діалектизми передають етнографічну достовірність зображуваних подій, відтворюють місцевий колорит, а також є засобом мовної характеристики персонажа.

На думку П. Гриценка, діалектизм у художньому творі – це один із виявів багатогранного процесу взаємодії діалектів і літературної мови: вплив літературної мови прискорює стирання відмінностей говорів, зміну функцій їхніх елементів. Разом з тим літературна мова живиться діалектизмами як засобом реалізації художнього задуму (Гриценко, 1983: 36).

Погоджуємось із поглядами С. Бибик про те, що діалектні слова в художній мові досить часто вживають зі стилістичними настановами, коли автор має на меті відтворити місцевий колорит, типізувати характери представників різних суспільних верств, дати мовну характеристику персонажів тощо. Доречно використаний діалектизм у художньому тексті є потужним засобом експресії, адже «діалектне слово в словнику – це літературне слово з територіальним і письменницьким «портретом», а діалектне слово в тексті – це стилема, експресема, засіб художньо-образної конкретизації» (Бибик, 2003: 49).

Особливе місце займає взаємодія між українською літературною мовою і говорами на лексичному структурному рівні. Діалектна лексика входила до складу давньоруської і староукраїнської літературної мови, коли інші структурні рівні літературної мови слабо пов'язувалися з відповідними рівнями говорів. Лексичний склад нової української літературної мови в основному діалектний. Приплив діалектної лексики в нову українську літературну мову для різних періодів трактується неоднаково. У кінці XVIII і на початку XIX ст. культурні діячі найширше залучали діалектну лексику з метою зробити її надбанням літературної мови. У другій половині XIX і на початку XX ст. у східноукраїнському й західноукраїнському варіантах літературної мови далі широко залучалася говіркова лексика, разом з тим у цей період враховується доробок попередніх діячів, спостерігається тенденція добору народної лексики і використання її із спеціальною стилістичною настановою. Внаслідок взаємодії східноукраїнського і західноукраїнського варіантів літературної мови відбувається обмін між ними і щодо лексичного складу. Ця взаємодія сприяла тому, що вузькі лексичні провінціалізми скорочуються в обох варіантах літературної мови. У наступний період, після революційних подій 1905 р. процес інтеграції між східноукраїнським і західноукраїнським варіантами літературної мови виявляється інтенсивніше. В обох варіантах літературної мови продовжує використовуватися діалектна лексика із стилістичною настановою. У наш час, коли українська літературна мова стала обслуговувати державні потреби народу, постає питання про остаточну нормалізацію її лексичного складу, проте діалектна лексика залишається одним із важливих джерел збагачення української літературної мови, про що свідчать нормативні словники (Матвіяс, 2007: 35–36).

Основна частина. Метою нашої роботи є дослідження діалектної лексики, що функціонує у поезіях Ф. Потушняка. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань:** виявити в художніх творах Ф. Потушняка діалектну лексику; систематизувати виявлені діалектизми за частиномовною приналежністю;

розкрити особливості семантики й структури досліджуваних одиниць, їх експресивне навантаження; простежити зв'язок аналізованих діалектизмів із літературною мовою та іншими українськими говорами; звернути увагу на мотиви виникнення уживаних діалектизмів; визначити роль діалектизмів у творчому задумі автора.

Методи дослідження: метод лінгвістичного спостереження; описовий і порівняльний методи; класифікація і систематизація.

Результати та їх обговорення. У процесі дослідження поезій Ф. Потушняка нами була виявлена значна кількість діалектизмів. Новизна нашої роботи полягає в тому, що було досліджено діалектну лексику в поезіях Ф. Потушняка та здійснено класифікацію діалектизмів за частиномовною приналежністю. Джерельною базою дослідження виступають поезії у збірці «Пори року», написані 1928 року, які вміщені у книзі Д. Федаки «Мій сад: Поезії і драми» (Потушняк, 2007). Проаналізовано виявлену діалектну лексику за такими словниками: Й. Дзензелівського (Дзензелівський, 1958), П. Пиртея (СЛГ, 2008), І. Сабадоша (Сабадош, 2008), Словника українських говірок Карпатського регіону (СУГ, 2012), Словника української мови: в 11 т. (СУМ-11), а також частково за іншими словниками.

Іменники: гуня, дебрі, діл, жура, заграва, звір, легінь, лед, млака, метіль, мрак (мраки), мряка, облава, піснь, простора, рам'я, синява, скалина, скін, толока, цвітка, цвіточки, штрека.

Гуня – 'верхній одяг': «**Гуня**, і, жін., заст. Верхня одежа за домотканого грубого, перев. нефарбованого сукна» (СУМ-11 Т2, 1971: 194). Пор.: *Крізь вікна дивлюсь – самотарка, / У полі береза стоїть, / Мов дівчина бідна скотарка, / Завившись у гуню, мовчить* (Потушняк, 2007: 23).

Дебрі – 'зарості': «**Дебрі**, ів, мн. Зарослі густим непрохідним лісом, чагарником і т. ін. місця // Глуха, малопрístupна, дика місцевість» (СУМ-11 Т2, 1971: 228). «**Дебрі** т. мн., р. **дебрів** [а не ж. р. **дебря**]. Місце, заросле непрохідним густим лісом; *перен. ірон.* про щось складне. [Не прірва]» (Дзензелівський, 1958: 17). «**Дебрі** [д'ибр'і], у мн. Непрохідний чагарник, нетрі» (Сабадош, 2008: 61). Пор.: *Знявь вітер над бором. / Іде в дебрі й ліси* (Потушняк, 2007: 30).

Діл – 'низ': «**Діл** долу, чол. **1.** Те саме, що **долина**. **2.** Те саме, що **низ** 1; протилежне **верх**. До самого долу – до землі. **3.** Те саме, що **долівка**. **4.** заст. Яма для мерця; могила» (СУМ-11 Т2, 1971: 303). «**Діл**, р. долу **1.** Долина, низ. **2.** Земляна долівка. **3.** (На протилежність верху, часто у значенні близькому до прислівника) низ. **5.** *рідк.* застар. Яма. [Не зелена гора]» (Дзензелівський, 1958: 18). «**Діл** [д'іл], 'ла, ч. **1.** Одна з гір у гірському пасмі, за якими знаходиться Румунія. **2.** заст. Ділянка лісу, відведена для рубки лісу і заготовлі дров» (Сабадош, 2008: 65). «**Діл**, ділу, ч. Пр. Поле розміщене на вершинах гористих місцевостей. Діл розділяє звичайно, села, і там найчастіше проходять границі сіл» (СЛГ, 2008: 84). «**Діл** – протяжна долина серед гір» (СУГ, 2012: 41). Пор.: *І на стінах різні тіні, / Демон чорний в вишині / В діл глядить – і тиша тане, / Страх спиняє дух мені* (Потушняк, 2007: 24).

Жура – 'журба': «**Жура**, и, жін., діал. Журба» (СУМ-11 Т2, 1971: 547). «**Жура** [жура], ы, ж. Журба» (Сабадош, 2008: 86). «**Журба**, -би, ж. Гж. Журба; важкі почуття, смуток, печаль» (СЛГ, 2008: 105). Пор.: *Темна осінь наступає, / Опустіли вже поля, / І на ниви пожовтілі / Жура впала, як імла* (Потушняк, 2007: 29).

Заграва – 'небосхил': «**Заграва**, и, жін. Відсвічування, відблиск (перев. на небі) яскравого світла, пожежі, вогнів і т. ін. // Сяяння небосхилу під час заходу і сходу сонця» (СУМ-11 Т3, 1972: 90). Пор.: *В заграві, у синяві, / В'єсь жайворонка спів.* (Потушняк, 2007: 26).

Звір – 'прірва; потічок між горами': «**Звір** **2,** звору, ізвір, чол., діал. Яр.» (СУМ-11 Т3, 1972: 484). «**Зворина**, ы жс. Стрімкий потічок у міжгір'ї» (Сабадош, 2008: 86). «**Звір**, ізвір – міжгір'я, ущелина; вузька долина між горами; гірське джерело, потік; долина потоку чи ріки в горах; суха долинка, що утворилась з річкової долини; джерело (румунське izog – джерело, початок (ріки). **Звір**, **зворина**, **ізвір** – провалля, ущелина (слово ізвір – праслов'янське). **Звор** – вузьке міжгір'я» (СУГ, 2012: 46). Пор.: *Над гори, понад звором, / Мов плачі, – голоси* (Потушняк, 2007: 30).

Легінь – 'хлопець': «**Легінь**, -геня, чол., діал. Юнак, парубок» (СУМ-11 Т4, 1973: 461). «**Легінь**, -гіня, ч. Ол. Парубок» (СЛГ, 2008: 184). «**Легіник** [ли'гінник], а, ч. Зменш.-пестл. до **легінь**» (Сабадош, 2008: 159). «**Легінь** – парубок» (СУГ, 2012: 60). Пор.: *Мов легінь, веселий, ярий, / В гори вечір йде і мріє* (Потушняк, 2007: 26).

Лед – 'лід': «**Лід**, льоду, у льоду, на льоду, по льоду; мн. льоди, ів; ч. **1.** Замерзла вода, вода, що перейшла в твердий кристалічний стан // Скупчення, суцільні маси замерзлої води; крига (у 1 знач.)» (СУМ-11 Т4, 1973: 508). «**Лед** [лед (т), л'уд(т)], 'леду, ч. Лід» (Сабадош, 2008: 160). «**Лед** (лід, люд), **леду, на леді**, ч. Ол. Льод, лід; замерзла вода, що перейшла в твердий, кристалічний стан» (СЛГ, 2008: 185). Пор.: *Великі в нього сили, / Вкрив ледом ручаї* (Потушняк, 2007: 30).

Метіль – 'метелиця': «**Метіль** **1**, і, жін., діал. **Метелиця** (у 1 знач.)» (СУМ-11 Т4, 1973: 690). «Метелиця, і, жін. **1.** Сильний вітер із снігом; заметіль, хуртовина» [СУМ-11 Т4, 1973: 688]. «**Метелиця**, -ці, ж. Пр. Сніг з сильним вітром, хуртовина» (СЛГ, 2008: 202). Пор.: *Місяць в хмарах мутно сяє, / Зорі мерехтять, / З-понад гір ось духи бачу – / Як метіль летять* (Потушняк, 2007: 24).

Млака – 'заболочена місцевість': «Млака, и, жін., діал. Заболочена низина; трясовина» (СУМ-11 Т4, 1973: 764). «**Млака**, ы, жс. Заболочена місцевість. Пор. чes., словац. mlaka 'калюжа', рум. mlasă 'багно', прасл. *molka 'болото'» (Сабадош, 2008: 174). «**Млака**, -кы, жс. Гж. Калюжа, пьдмоклий ґрунт, мокре поле» (СЛГ, 2008: 206). «**Млака** – мокра місцина» (СУГ, 2012: 65]. Пор.: *Блищать над ледом млаки, / На водах ламлесь лід* (Потушняк, 2007: 30).

Мрак, мрази – 'темні хмари': «**Мрак** (в прямом. и перен. знач.) морок, зморок (-ку), (тьма) темрява, темнява, тьма, п'ятьма, темнота, паморока, омрак (-ку), померки (-ків), потемок (-мку), потемки (-ків); срв. Темнота, Тьма» (УАН, 2007). Українське слово «**темрява**» етимологи розглядають, як похідне від праслов'янського **тъма** «п'ятьма» й споріднене з давньоіндійським **tamrah** «який затемнює» та давньоверхньонімецьким **dëmar** «морок» (пор. з сучасним німецьким **Dämmerung** «сутінки») (ЕСУМ, 2006). У давньоанглійській мові було три слова, що означають темряву: **heolstor**, **genip** та **sceadu**. (Mitchell, 2001) **Heolstor** означало також «**тайник**» та перетворилося на «**holster**» (**кобура**). **Genip** означало «**туман**» та вийшло з ужитку, як і багато «строгих дієслів». Проте нідерландською мовою досі говорять «**in het geniep**», що означає «**таємно**». **Sceadu** перетворилося на «**shadow**» (**тінь**) і залишилося у використанні. Слово **dark** (**темрява**) еволюціонувало зі слова **deorc**. (Harper, 2001). «**Мрак**, а, ч., метеор. Туман» (Сабадош, 2008: 177). «**Мрачуги, мрачуги, мрячуги**, Гж. Темніти, хмаритися, смеркатися» (СЛГ, 2008: 210). «**Мрака, мрич, мричка, мжичка** – туман, імла» (СУГ, 2012: 66). Пор.: *Громи обізвались, / Вітри засвітали – / І – похмурі мрази / Над землею стали* (Потушняк, 2007: 22). *На небі хмари-мрази / І сонце – лиш як слід* (Потушняк, 2007: 30).

Мряка – 'туман з дрібним дощем': «**Мрака, мряка** ж. р. [а не ч. р. **мрак**]. Густий туман з дрібним дощем, дрібний дощ. [Не туман взагалі]» (Дзензелівський, 1958: 28). Пор.: *Під холодною мертвою / Мрякою у полі / Шепчуть цвіти малесенькі – / Волі, волі, волі* (Потушняк, 2007: 28). *Біла мряка розстелилась. / Осінь – пізній час. / Щось гнітить... Щось рівно ж тішить / У природі нас* (Потушняк, 2007: 28).

Облава – 'оточення': «**Облава**, и, жін. **3**. діал. Натовп» (СУМ-11 Т5, 1974: 516). «**Облава, -логу, ч**. Пр. Поле, не оране і не оброблюване протягом кількох років; переліг» (СЛГ, 2008: 250). Пор.: *Йдуть сонця у обляві, / На поля йдуть з лісів* (Потушняк, 2007: 26).

Піснь – 'пісня': «**Пісня**, і, жін. **1**. Словесно-музичний твір, признач. для співу // Мелодійні звуки пташиного співу» (СУМ-11 Т6, 1975: 544). «**Пісьня, -ні**, ж. Пт. Словесно-музичний твір, призначений для співу» (СЛГ, 2008: 290). Пор.: *Над полями, над гаями. / Птахи прилітають, / Осінню похмурою / Піснь вітри співають* (Потушняк, 2007: 28).

Простора – 'обрій, горизонт': «**Простора**, и, жін., діал. **Простір**» (СУМ-11 Т8, 1977: 300). «Простір, простору, чол. **1**. тільки одн., філос. Одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю і обсягом. **2**. Необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках); тривимірна протяжність над землею. Дивитися у (в) простір – дивитися просто перед собою, без певної мети. **3**. Вільний, великий обшир; просторінь. **4**. перен. Відсутність яких-небудь обмежень, перешкод у чомусь; воля. Відкривати (відкрити) простір для чого, чому – давати можливість вільно розвиватися. Знаходити (знайти) простір – мати можливість виявитися якомога повніше» (СУМ-11 Т8, 1977: 298). Пор.: *Хтось блукає на просторі, / Блиснув вогник... Згаснув вміть* (Потушняк, 2007: 22).

Рам'я – 'плече': «**Рам'я 2**, я, сер., діал. Плече» (СУМ-11 Т8, 1977: 477). Пор.: *Річка тіні шевелить, / В'є навісма в рам'я штреки* (Потушняк, 2007: 26).

Синява – 'темно-сині хмари перед грозою': «**Синява**, и, жін. **1**. Синій колір чого-небудь. **2**. Синій простір, синя поверхня (про небо, море)» (СУМ-11 Т9, 1978: 190). «**Синява, -ви**, ж. Св. Синій колір» (СЛГ, 2008: 354). «**Синява** [син'ава], ы, ж., метеор. Темно-синє небо перед сильною грозою. Див. ще **темрява**» (Сабадош, 2008: 330). Пор.: *В зазраві, у синяві, / В'єсь жайворонка спів* (Потушняк, 2007: 26).

Скалина – 'кам'яниста місцевість': «**Скалина**, и, жін., рідко. Те саме, що **скеля**» (СУМ-11 Т9, 1978: 258). «Скеля, і, жін. Кам'яна брила або гора з стрімкими схилами та гострими виступами» (СУМ-11 Т9, 1978: 259). «**Скала, -ли**, ж. Св. Скала, скеля, камінь. **Скаля, -ля**, с. Ол. Велика кількість каміння, нагромаджені скелі» (СЛГ, 2008: 355). «**Скала, ы**, ж. **1**. Скеля» (Сабадош, 2008: 332). Пор.: *Днина сходить на обрїю, / Місяць блідий у пустині, / Зоря з півдня сіє мрії, / Села в даях – на скалині...* (Потушняк, 2007: 26).

Скін – 'смерть': «**Скін**, скону, чол., уроч. Те саме, що смерть. // Кінець, межа» (СУМ-11 Т9, 1978: 269). «Скін, скону, м. **1**) Кончина, смерть. **2**) Кінець, пред'їль» (СУМ-Т4, 1907–1909: 135]. «Скін див. смерть (Жайворонки, 2006: 547). Пор.: *Ідуть полем тіні, мов на скін, / В темні води сходять, потопаять* (Потушняк, 2007: 23).

Толока – 'паша, пасовисько, ділянка землі, де пасеться худоба, птиця': «**Толока 1**, оки, жін. **1**. Залишене під пар поле, що служить пасовищем для худоби. **2**. діал. Взагалі вільна ділянка біля села, де збиралася молодь гуляти» (СУМ-11 Т10, 1979: 180). «**Толока, -кы**, ж. Ол. **1**. Безінтересовний вихід на роботу цілою громадою в інтересах однієї людини (тільки за початстунок), напр. на будову хати. **2**. Столочена трава, що не годиться для скошення її, й іде на випас худобі» (СЛГ, 2008: 388). «**Толока** – поле, що служить пасовищем. **Толока, клака** – гуртова робота; безоплатна безкорислива гуртова допомога працею» (СУГ, 2012: 87). Пор.: *Над толокою у вирїй / Відлітає чорний птах* (Потушняк, 2007: 29).

Цвітка – 'квітка': «**Цвітка**, и, жін., діал. **Квітка**» (СУМ-11 Т11, 1980: 189). «**Цвіт** [ц'віт], у ч. **1**. бот. Квіт, цвіт. **2**. Колір» (Сабадош, 2008: 406). Пор.: *Уже засяяла знову ти / На небі, ясна зоре, / Цвітами знов весняними / Укрилась незоре* (Потушняк, 2007: 25).

Цвіточка – 'квіточка': «**Цвіточок**, чка, чол. Зменш.-пестл. до **цвіток**. Цвіток, тка, чол., розм. Те саме, що **квітка**» (СУМ-11 Т11, 1980: 189). Пор.: *І метелки й цвіточки / Глянули із рос* (Потушняк, 2007: 25).

Штрека – 'залізничне полотно': «**Штрека**, и, жін., діал. Залізничне полотно» (СУМ-11 Т11, 1980: 544). «**Штрек** ч. р. [а не ж. р. **штрека**], р. **штреку** гірн. Горизонтальна гірнична виробітка, хід, що не має безпосереднього виходу на поверхню землі. [Не залізничний насип разом з рейками]» (Дзензелівський, 1958: 47). «**Штрека, -кы**, ж. Пн. Залізничні рейки укладені на залізничному полотні; залізна дорога» (СЛГ, 2008: 447).

«Штрек, а, ч., залізн. Залізнична колія; залізниця» (Сабадош, 2008: 425). Пор.: *Річка тіні шевелить, / В'є павісма в рам'я штреки* (Потушняк, 2007: 26).

Дієслова: спочинем, усхла, шевелить.

Спочинем – 'помрем': «Спочинути див. спочивати» (СУМ-11 Т9, 1978: 585). «Спочивати, аю, аеш, недок., спочити і рідко спочинуту, ину, инеш, док. 3. *перен., уроч.* Бути мертвим, лежати в могилі. Спочивати (спочити) в бозі, *заст.*; Спочивати (спочити) вічним сном – бути похованим, лежати у могилі. Спочити навіки – умерти; бути похованим. [Тут] спочиває (спочив, спочило) прах (тіло) кого – хтось похований, лежить у могилі» (СУМ-11 Т9, 1978: 583). «Спочити див. спочивати. Спочивати [(и,і)спочи'вати], 'вайу, 'чиваш ('вайеш), недок., спочити [(и,і)споч'чити], 'чину, неш, док. 1. Відпочивати. 2. Помирати, жити останню мить» (Сабадош, 2008: 340). Пор.: *Даль похмура, темна / Сміло, милий коню, / Не спочинем – підем / Щастю у погоню* (Потушняк, 2007: 22).

Усхла – 'висохла': «Усихати (всихати), аю, аеш, недок., усохнути (всохнути) і усохти (всохти), хну, хнеш і діал. усхнути (всхнути), ну, неш, док. 1. Ставати сухим, втрачаючи вологу (про рослини або їх частини) // Сохнути, гинути від несприятливих умов, пошкоджені і т. ін. 2. Ставати маловодним або зовсім позбавлятися води (про річку, ставок і т. ін.) // *перен.* Вичерпуватися повністю, кінчатися. 3. Зменшуватися в розмірі, об'ємі, у вазі» (СУМ-11 Т10, 1979: 487). «Усхнути, ну, неш, док. Висохнути» (Сабадош, 2008: 388). Пор.: *Весна проходить й літо, / Природа вся усхла, / Вітри холодні віють, / Любов лиш зацвіла* (Потушняк, 2007: 27).

Шевелить – 'ворушить': «Ворушитися, ушуся, ушишся, недок. 1. Злегка рухатися, залишаючись на тому самому місці. 2. Повільно рухатися, пересуватися з місця на місце. 3. *перен.* Проявляти діяльність; пробуджуватися» (СУМ-11 Т1, 1974: 743). «Шевеліти, -вєлю, -лиш, Ол. Шелестіти; рухатися, видаючи тихий шелест» (СЛГ, 2008: 438). Пор.: *Літній вечір – тихий, ясний, / Чути, чутно шум далекий / Річка тіні шевелить, / В'є павісма в рам'я штреки* (Потушняк, 2007: 26).

Прикметники: зимний, хмурий.

Зимний – 'зимовий': «Зимний, а, е, розм. 1. Який має низьку або відносно низьку температуру; холодний» (СУМ-11 Т3, 1972: 567). «Зимний, -я, -є *заст.* Той, що має відношення до зими. У літературній мові тепер звичайно *зимовий* чи *зимовий*. [Не вживати *зимний* у значенні холодний, а також *прислів.* як холодно]» (Дзендзелівський, 1958: 21). «Зимнавий, -ва, -ве, Ол. Холоднуватий, холодненький» (СЛГ, 2008: 137). Пор.: *Осінь. Вже рядами / Линуть журавлі. / Зимний вітер віє / Із вершин землі* (Потушняк, 2007: 29).

Хмурий – 'похмурий': «Хмурий, а, е. 1. Те саме, що похмурий». «Похмурий, а, е. 1. Хмурий, з хмарами, дощем, мрякою (про погоду) // Непогожий, з дощем, туманом або мрякою (про частину доби, пору року) // Закритий, затягнений хмарами // Який створює враження непривітності, викликає гнітючий настрій темнотою, тьмяними кольорами, відсутністю світла і т. ін.» (СУМ-11 Т11, 1980: 98). «Хмуравый, а, е. Похмурий» (Сабадош, 2008: 404). Пор.: *Сумно грає-завиває / Хмурий вітер у лісах* (Потушняк, 2007: 29).

Прислівники: ген, крадці, мутно, понуро, тамо.

Ген – 'он там': «Ген 1, *присл.* Указує на віддалення місця, часу, напряму проходження дії; он там, далеко» (СУМ-11 Т2, 1971: 48). «Генде [гінде], *присл.* Те саме, що *адде*» (Сабадош, 2008: 46). «Адде [ад:е], *присл.* Он там, отам» (Сабадош, 2008: 16). «Генде – он де, там, ось там» (СУГ, 2012: 31). Пор.: *Чорний птах і білий парус / Випливає ген на морі* (Потушняк, 2007: 27).

Крадці – 'непомітно': «Крадці, *присл.* Непомітно для інших; нишком» (СУМ-Т2, 1958: 257). «Крадькома, *присл.* Непомітно для інших; нишком» (СУМ-11 Т4, 1973: 319). «Крадькы, [краткы], *присл.* Те саме, що *крадськы*. Крадськы [крац'кы], *присл.* Кадькома» (Сабадош, 2008: 153). Пор.: *Прилетіли, крадці стали / Під моє вікно, / Тихо стало... Час вмирає, / Серце дрогнуло* (Потушняк, 2007: 24).

Понуро – 'похмуро': «Понуро, *присл.* до понурий» (СУМ-11 Т7, 1976: 167). «Понурий, а, е. 1. З опущеною головою, поглядом; похилений. 2. Сумний, зажурений. // Похмурий. // Мовчазний, непривітний. // Який насупився; нахмурений. 3. Невеселий, гнітючий. 4. Позбавлений яскравих барв, темний, непривабливий. // Безрадісний, непривітний» (СУМ-11 Т7, 1976: 166). «Понурак, -рака, ч. Пр. Понура; похмура, мовчазна, непривітна людина» (СЛГ, 2008: 305). Пор.: *Ліс... Понура став / Оповив туман, / Вітер завива / Колихає лан* (Потушняк, 2007: 22).

Тамо – 'там': «Тама 2, *присл., заст., діал.* Там» (СУМ-11 Т10, 1979: 30). «Там; гынтам, *присл.* Св. Ось там, там» (СЛГ, 2008: 381). Пор.: *Тамо впереді, / В скошених полях, / В невідому даль / Простягаєсь шлях* (Потушняк, 2007: 22).

Отже, фіксація діалектизмів у академічних та діалектних словниках свідчить про те, що діалектна лексика є надзвичайно багатою, колоритною й самобутньою у творчості Ф. Потушняка. Вона віддзеркалює його мовну особистість, а також є складовою частиною лексичного фонду загальнонаціональної мови. У своїх поезіях Ф. Потушняк використовував як діалектні лексеми, що згодом закріпилися у сучасній літературній мові, так і авторські новотвори, які не фіксуються словниками. Наведені приклади не вичерпують поставленої проблеми, а вимагають подальшого ретельного лексикографічного опрацювання.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, доходимо таких висновків. Загалом у художніх творах Ф. Потушняк використовує стилістично нейтральні територіальні діалектизми, проте трапляються і яскраво експресивні, а також й оцінні. Найбільша кількість діалектизмів припадає на монологи, зокрема внутрішні монологи, які сприймаються як додатковий штрих до мовного авторського портрету.

Класифікація діалектизмів за частиномовною приналежністю дає нам можливість стверджувати, що найбільша кількість виявлених діалектизмів належить саме до повнозначних частин мови. Найчисельнішу групу у проаналізованих художніх текстах становлять іменники. У нашій науковій статті нами проаналізовано 33 діалектизми (іменників – 23, дієслів – 3, прикметників – 2, прислівників – 5).

Виявлена діалектна лексика у поезіях Ф. Потушняка підкреслює неповторність авторської мовної особистості. Адже у проаналізованих художніх текстах кожен вжитий діалектизм лише акцентує певний авторський задум, більш виразно розкриває внутрішній стан зображуваного персонажа, чіткіше показує те чи те явище.

У досліджених творах немає перенасиченості, діалектна лексика вживається саме там, де вона необхідна. Це засвідчує високу майстерність автора. Адже кожне слово вживається з певною метою. Діалектизми збагачують і урізноманітнюють художній текст, не порушуючи художньо-естетичної краси твору.

Наведені аргументи підтверджують те, що Федір Потушняк зробив вагомий внесок у розвиток мовно-літературного процесу на Закарпатті. Своїми творчими працями письменник збагачував українську літературну мову, вносячи в неї закарпатські родзинки, без яких вона була б недовершеною. Незвичайна авторська манера викладу думок у поєднанні з територіальними діалектизмами – вагомий складник формування мовної особистості Федора Потушняка.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. Київ: Вища школа, 1980. 246 с.
2. Бибик С.П. Діалектне слово у словнику і в тексті. *Семантика мови і тексту*: зб. ст. VIII Міжнар. конф. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 46–50.
3. Гриценко П.Ю. Мови чисті джерела. *Культура слова*. Київ, 1983. Вип. 25. С. 32–38.
4. Дзензелівський Й.О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. Ужгород, 1958. 47 с.
5. Етимологічний словник української мови, т. 5. Київ: Наукова думка, 2006, с. 544.
6. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. С. 547.
7. Матвіяк І.Г. Діалектна основа української літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 6. С. 26–36.
8. Mitchell, Bruce; Fred C. Robinson (2001). *A Guide to Old English. Glossary*: Blackwell Publishing. с. 332, 349, 363, 369.
9. Harper, Douglass (2001). *Online Etymology Dictionary*. Режим доступу: <https://www.etymonline.com/>
10. Потушняк Ф. Мій сад / упоряд. Д. Федака. Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. 576 с.
11. Сабашко І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра. 2008. 480 с.
12. Словник лемківської говірки: матеріали для словника / упоряд. П. Пиртей. Івано-Франківськ, 2004. 461 с.
13. Словарь української мови / Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченка: в 4-х т. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 2, ст. 297.
14. Словарь української мови: в 4-х т. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. Т. 4. С. 135.
15. Словник української мови: в 11 т. Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
- 15.1. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с.
- 15.2. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с.
- 15.3. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 3. 744 с.
- 15.4. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.
- 15.5. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.
- 15.6. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 6. 832 с.
- 15.7. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 7. 723 с.
- 15.8. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1977. Т. 8. 927 с.
- 15.9. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1978. Т. 9. 916 с.
- 15.10. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1979. Т. 10. 658 с.
- 15.11. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 11. 699 с.
16. Словник українських говірок Карпатського регіону: пояснення та походження слів / Укладач Д.П. Савчук. Передмова М.Д. Павлюка. Київ–Косів: Писаний Камінь, 2012. 154 с.
17. Тлумачний словник української мови у 20-и т. Томи 1–12. Режим доступу: <https://sum20ua.com>
18. Українська академія наук. Російсько-український словник (1924-33). Електронна версія 2007. Режим доступу: https://r2u.org.ua/html/krym_details.html

References:

1. Bevzenko, S.P. (1980). *Ukrainska dialektolohiia* [Ukrainian dialectology]. Kyiv: Vyshcha shkola. 246 s. [in Ukrainian].
2. Bybyk, S.P. (2003). *Dialektne slovo u slovnyku i v teksti* [Dialect word in the dictionary and in the text]. *Semantyka movy i tekstu*: zb. st. VIII Mizhnar. konf. Ivano-Frankivsk: Plai. S. 46–50. [in Ukrainian].
3. Hrytsenko, P.Iu. (1983). *Movy chysti dzhherela* [Languages are pure sources]. *Kultura slova*. Kyiv. Vyr. 25. S. 32–38. [in Ukrainian].
4. Dzenzelivskiy, Yo.O. (1958). *Praktychnyi slovnyk semantichnykh dialektyzmiv Zakarpattia* [Practical dictionary of semantic dialectics of Transcarpathia]. Uzhhorod. 47 s. [in Ukrainian].
5. *Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy, t. 5* (2006). [Etymological dictionary of the Ukrainian language, vol. 5]. Kyiv: Naukova dumka. S. 544. [in Ukrainian].
6. Zhaivoronok, V.V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk* [Signs of Ukrainian ethnoculture: Dictionary-reference]. Kyiv: Dovira. S. 547. [in Ukrainian].

7. Matviias, I.H. (2007). Dialektna osnova ukrainskoi literaturnoi movy [The dialectal basis of the Ukrainian literary language]. *Movoznavstvo*. № 6. S. 26–36. [in Ukrainian].
8. Mitchell, Bruce; Fred C. Robinson (2001). A Guide to Old English. Glossary: Blackwell Publishing. s. 332, 349, 363, 369. [in English].
9. Harper, Douglass (2001). Online Etymology Dictionary. Rezhym dostupu: <https://www.etymonline.com/> [in English].
10. Potushniak, F. (2007). Mii sad [My garden] / uporiad. D. Fedaka. Uzhhorod: VAT «Vydavnytstvo «Zakarpattia». 576 s. [in Ukrainian].
11. Sabadosh, I.V. (2008). Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [Dictionary of Transcarpathian speech of the village of Sokyrnytsia, Khust district.]. Uzhhorod: Lira. 480 s. [in Ukrainian].
12. Slovnyk lemkiivskoi hovirky: materialy dlia slovnyka (2004). [Dictionary of Lemki speech: materials for the dictionary] / uporiad. P. Pyrtei. Ivano-Frankivsk. 461 s. [in Ukrainian].
13. Slovar ukrainskoi movy (1958). [Dictionary of the Ukrainian language] / Upor. z dod. vlas. materialu B. Hrinchenko: v 4-kh t. Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrainskoi RSR. Tom 2, st. 297. [in Ukrainian].
14. Slovar ukrainskoi movy: v 4-kh t. (1907–1909). [Dictionary of the Ukrainian language: in 4 volumes] / Za red. B. Hrinchenka. Kyiv T. 4. S. 135. [in Ukrainian].
15. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1970–1980). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/> [in Ukrainian].
- 15.1. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1970). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 1. 799 s. [in Ukrainian].
- 15.2. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1971). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 2. 550 s. [in Ukrainian].
- 15.3. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1972). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 3. 744 s. [in Ukrainian].
- 15.4. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1973). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 4. 840 s. [in Ukrainian].
- 15.5. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1974). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 5. 840 s. [in Ukrainian].
- 15.6. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1975). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 6. 832 s. [in Ukrainian].
- 15.7. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1976). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 7. 723 s. [in Ukrainian].
- 15.8. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1977). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 8. 927 s. [in Ukrainian].
- 15.9. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1978). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 9. 916 s. [in Ukrainian].
- 15.10. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1979). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 10. 658 s. [in Ukrainian].
- 15.11. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1980). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 11. 699 s. [in Ukrainian].
16. Slovnyk ukrainskykh hovirok Karpatskoho rehionu: poiasnennia ta pokhodzhennia sliv (2012). [Dictionary of Ukrainian idioms of the Carpathian region: explanation and origin of words] / Ukladach D.P. Savchuk. Peredmovna M.D. Pavliuka. Kyiv–Kosiv: Pysanyi Kamin. 154 s. [in Ukrainian].
17. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy u 20-y t. Tomy 1–12 [Interpretive dictionary of the Ukrainian language in the 20s, volumes 1–12]. Rezhym dostupu: <https://sum20ua.com> [in Ukrainian].
18. Ukrainska akademiiia nauk. Rosiisko-ukrainskyi slovnyk (1924–33). Elektronna versiiia 2007 [Ukrainian Academy of Sciences. Russian-Ukrainian dictionary (1924-33). Electronic version 2007]. Rezhym dostupu: https://r2u.org.ua/html/krym_details.html [in Ukrainian].